BIBLIOTECA COMUNALE DI ENNA

BIBLIOTECA COMUNALE DI ENNA

BIBLIOTECA COMUNALE DI ENNA

Lactantij tabula.

BIBLIOTECA COMUNALE DI ENNA

BIBLIOTECA COMUNALE DI ENNA

Lactantii Firmiani De diuinis institutionibus aduersus gentes. Rubricæ primi li/
bri incipiunt.

q Vanta sit & fuerit semper cognitio ueritatis. Et q̄ nec sine religione sapientia: nec sine sapientia sit probanda religio. Ca. primum.
De errore philosophorū euacuantiū prouidentiā: & publica statuentiū fide. Ca.ii.
An potestate unius dei mūdus regatur: an multorum. Ca.iii.
Quod sub uno humili deo particulares plures esse nō possunt. Ca.iiii.
De testimoniis poetarum. Ca.v.
De testimoniis prophetarū & philosophorum. Et de testimoniis Cottæ pontificis Tris megisti. Et de decem Sibyllis. Ca.vi.
De testimonio Apollinis & deorum. Ca.vii.
De cæcitate eorum qui plures deos opinantur: & unde hic error habuit originem. Et q̄ corpus deo nō est necessarium: nec propagatio liberorum. Ca.viii.
De Hercule: & gestis eius: atq; ortu eius ex Ioue & Alcmena: & morte eius. Ca.ix.
De Aesculapio: Apolline: Neptuno: ac Marte & Castore: Polluce atq; Mercurio. C.x.
De ipsius Iouis parētibus: & ortu: & uita eius flagitiosissima: morte & sepultura: & opi/
ficio poetarum. Ca.xi.
Quomodo stoici figmēta poetarū ad philosophicā transferant rationē. Ca.xii.
Quomodo poete & historici euacuant stoicorum traditionem de Ioue & Saturno: & aliis diis. Ca.xiii.
Quid inde Ennius doceat in sacra historia. Ca.xiiii.
Qua ratione homines dii cæperint nominari. Ca.xv.
Qua ratione dii esse nō possunt quos sexus discernit. Et q̄ in naturā dei non accidit aut sexus: aut coitus: aut officium generandi. Ca.xvi.
Quod stoici fidem historiarum & poetarum figmenta inani physiculatione peruertūt: & quæ miseriæ & turpidines de diis referantur. Ca.xvii.
Quomodo refellantur hi qui deos esse factos ex hominibus mentiuntur. Ca.xviii.
Quod deos uanos: deum uerum nemo simul potest colere. Ca.xix.
De prōpria Romanorum religione. Ca.xx.
De sacrificiis & ministeriis eorum. Ca.xxi.
Quis auctor prædictarum uanitatum in Italia apud Romanos fuerit: & quis apud alias gentes. Ca.xxii
Quo tempore cæperint uanæ superstitiones: & quibus auctoribus. Ca.xxiii.

Lactantii Firmiani de origine erroris. Rubricæ libri.ii. incipiunt.

q Vod rationis obliuio: & ignorātia sui facit homines ingratos uideri dei: qui colit in aduersis: & in prosperis contēnitur. Ca. primū.
Quæ fuerit prima causa fingēdi simulachra. Et q̄ uerissima dei imago est homo. Et q̄ extra se deum nemo fideliter colit. Ca.ii.
Quod Cicero & alii qui uidebantur sapientes: cæteris deterius peccauerint. Ca.iii.
Quod nil maiestatis & reuerentiæ habeant idola. Ca.iiii.
Quod solus omniū creator uerus deus est: soluſq; colendus: nec elementa: nec corpora cælestia aliquid diuinitatis habent: in quo & stoici desipiunt: qui stellas deos putant: quæ nō sua uoluntate mouentur: sed dei. Et qua rōne eas sic fieri uoluit. Ca.v.
Quod nec terra: nec aqua: nec pars aliqua muudi: nec totus ipse deus est animatus: sicut stoici mentiuntur: qui quod astruunt: pariter & euertunt. Ca.vi.

Quód dupliciter peccãt insipiẽtes. Et q̃ auaritia sub obtẽtu religiõis colit̃: prævalente rõne traditiõe maiorũ: & q̃ fuerit maiores: quorũ auctoritas præiudicat ueritati. C. vii.
Quod ratione potius inuitendum est: & quæ miracula scripta sunt ad confirmationẽ erroris multorum. Ca. viii.
Quod per inuidiam diaboli intrauit mors: & pullulant radices errorum. Et q̃ deus ip/se natura est: qui materiam primordialem & omnia fecit ex nihilo. Ca. ix.
Quod deus q̃ttuor elemẽta distinxit: & quattuor qualitates: & quattuor tpa: & q̃ ex calore & hũore sit uita: & q̃re hoies igne: cætera aialia aqua magis utãtur. Ca. x.
Quod creato mundo facta animalia propter hoies sunt: & tandẽ homo ipse. Et quid sit q̃ poetæ finxerunt Deucalionem homines reparasse. Et q̃ Aristoteles falsum putauit mundum esse æternum. Et quæ sunt tres partes. Ca. xi.
Quod non de terra uel sponte nata sunt animalia: sed dispositione diuina cuius fecisset nos deus conscios: si scire expediret. Ca. xii.
Quare duo sexus mundi minoris idest hominis: & quid sit mors eius prima: quid secũ/da: & de primorum parentum culpa & pœna. Ca. xiii.
Quod nõ Liber pater fuit inuentor uini: sed Noe post diluuiũ. Et quæ fuit origo genti/um: & qui primi habuerunt scientiã astrorũ: & ignorantiã dei. Ca. xiiii.
De inquinatione angelorum: & duobus generibus dæmonum: qui se persuaserunt ut deos coli: quos etiã familiares philosophi habuerunt: ut Socrates. Ca. xv.
Quod hi prodesse putantur cũ nocere desinunt: nec possunt aliquid in eos qui in fide solidati sunt: sed sancti subiecti eis tanq̃ serui obediunt. Ca. xvi.
Quod hi astrologiã auruspicinã & omnes artes reprobas inuenerunt: & persuaserũt cultum idolorum per miracula & uarias fallaciarum tendiculas. Ca. xvii.
Cur deus humano generi sic patiatur illudi: & q̃ tribus de causis uana est deorum reli/gin. Ca. xviii.
Quod in cultu simulachrorũ nulla potest esse religio: nã a simula/tione id est a fallacia dicta sunt. Ca. xix.
Breuis epilogus: quo docet gentibus superatis sibi a philosophis grauius imminere cer/tamen. Ca. xx.

Lactantii Firmiani de falsa sapientia. Rubricæ. iii. libri fæliciter incipiunt

c Ommẽdatur in primis ueritas: & omni præfertur eloquentiæ: & quare eam non sint assecuti philosophi: aperietur. Et quare stilo simplici sacra scribantur eloquia Et q̃ philosophis tunc maxime credendum est: cum suam ignorantiam profitentur. Caput primum.

Quod ipso nomine philosophiæ coniicitur q̃ inanis fuerit gentiliter philosophantium occupatio. Ca. ii.
Ex quibus rebus philosophia constet: & quis fuerit auctor academicæ sectæ: quæ nihil recti diffinit: q̃ solam opinionem esse in philosophia gentilium: qui ideo plus audent quia errores eorum non arguit nisi deus. Ca. iii.
Quomodo Zeno & Socrates totam philosophiam sustulerunt de medio: & quasi quo/dam ciuili bello suis confecta est armis. Ca. iiii.
Contra academicos multa scire: & natura rerum: & uitæ necessitas cogit. Ca. v.
Quomodo sapientia in medio errantium fuerit: & Academici contra physicos: & phy/sici cõtra academicos dimicauerunt. Et quæ sint assistatarũ exempla quæstionũ. Et q̃ rationes cælestiũ siue naturalium sciri non possunt. Ca. vi.
De mortali philosophia: & quare sicut utilior: ita de cæteris philosophiæ partibus sit fa

cilior: quæ fuerint oīum philosophorū fere sentētiæ de sūmo bono: Ca. vii.
Quod uera sapientia docet summū bonū hominis nō esse animi uel corporis uoluptatē
Q ut aliquod eorum quæ a philosophis sunt ꝓposita Ca. viii:
Q uid sit uere sapientis summū bonum: & q̄ uitiosa fuerit ratio Anaxagoræ ad quid na
tus sit homo Ca. ix.
Quod ea quæ uidentur hominis esse ꝓpria: cæteris quoq; animalibꝫ cōmunia sunt ho/
mini uero ꝓprium est deum noscere & colere Ca. x.
Quod deus fecit hoiem cupidū religionis & sapientiæ: quoꝝ alterū constare sine altero
non pōt. Et q̄ nihil eoꝝ quæ mortales appetunt: summū bonū sit. Ca. xi.
De duplici pugna corporis & animæ: & hostibus utriusq;. Et q̄ uirtus nō ꝓpter se appe
tenda est: sed ꝓpter uitam æternā: qnæ summū bonū est: & uirtutem necessario sequi
tur: & in præsenti haberi non potest Ca. xii.
Quod anima īmortalis: & quare diuina traditio logicā non desiderat aut philosophiā
sed ethicam solam: in qua docenda summi philosophi errauerunt: & quare philoso/
phia non sit dux uitæ & uirtutum parens: expultrix & ultrix uitiorum: quod tamen
Cicero & alii astruere conati sunt Ca. xiii.
Quod Lucretius & alii errauerunt opinati sapientiā inuentā eē ab homine: & nec datā
hominibus a creatore. Et quomodo Cicero suis uerbis cōuincitur. Et q̄ philosophia
nec uerum docet: nec ad recte uiuendum instruit. Ca. xiiii.
Quod in eodem errore fuit Seneca. Et quid philosophia secundum ipsum. Et q̄ sicut
deus unus & ueritas una: ita una & simplex sapientia: & quomodo phōrum oratio pu
gnet cum uita. Ca. xv.
Quod recte docentes & male uiuentes teste Cicerone nō utilitatem ex philosophia: sed
inanem percipiunt delectationem. Et q̄ sapientia seipsam semper exercet i bonis acti
bus. Et quare nō philosophiæ sed sapiētiæ ipsi iugiter insistendū sit. Ca. xvi.
Quæ fuit ipsa doctrina Epicuri: quæ moribus omnium appotissima loquebat: & quo
modo Leucippum & Democritum habuerit auctores erroris: & fabros atomorum: &
assertores uoluptatis. Ca. xvii.
Quomodo pythagorici & stoici contrario epicureis errore desipant sic animarū īmor/
talitatem statuentes: ut eas in uaria corpora transire mentiantur: & uoluntariā mortē
persuaserunt īnaniter philosophantibus. Ca. xviii.
Quod Cicero & alii sapientissimi īmortalitatem animarū sed infideliter docēt. & q̄ ma
la uel bona mors sit ponderanda ex anteacta uita & gratia dei. Ca. xix:
Quod Socrates in eo fuit cordatior cæteris: quia a scrutinio cælestium & naturaliū cau
sis disputationem suspendit: in quibus temere cōsumit ingeniū & tēpus: sed & ī mul/
tis desipiunt: quoꝝ subiiciuntur exēpla: Ca. xx.
Quod Plato didicerit a Socrate: qd̄ si obtineret: humani gēris piret societas. Ca. xxi.
Q d̄ dogma Platonis nō erat nisi cris fōs: & fomes: & uirtutū oium exterminū. C. xxii:
De minoribus philosophis: & quatenus inuicem ratione ex rerum contemptu ꝓficiant
& erroris assertores sint. Ca. xxiii.
De antipodibus quos iō eē finxerūt: qa opinati sunt mūdū eē rotundū. Ca. xxiiii:
Quot & quanta prædicēda sunt: & alias necessarias gētiliter philosophantibus: ut phi
losophiā nullus assequatur: aut rarus. Ca. xxv.
Quod doctrina cælestis sapientiā sola largitur: quā natura cōmunis appetit: & quærēs
phiam nō inuenit. Et q̄ efficax sit lex dei: & ecclesiæ sacramenta: Ca. xxvi.

Quod philosophi sæpe recte præcipiunt: & interdū uidēt uerum. & quare nō sit eis credendum: in quo solo nitatur conditio creaturæ & unde: necnon aut fortunæ. & quomodo philosophi suis inuicem gladiis pereunt. Ca.xxvii.
Quod fortuna nihil est: quā philosophi nō mō deā: sed deū mentiunt. Et qūo hūc errorem dæmones īmiserint eis q deum nesciebāt & contēnebant. Ca.xxviii.
Item repetitio de fortuna: & natura eius: & diffinitione eius. Ca.xxix.
Epilogus quo docet quomodo trāseundum sit a uanitate phōrum recedētibus: & ad ueram sapientiam aspirantibus. s. ad uerbum dei: in quo sola ueritas inuenitur & uirtus & beatitudo: & ab eis quæ dicta sunt: ad dicenda trāsitum facit. Ca.xxx.
Lactantii Firmiani de uera sapientia. Rubricæ libri quarti fæliciter incipiunt:
q Vomodo unius sæculi error in omnem sit trāsfusus ætatem: & orbem occupauerit: & Græcia post gloriam septē sapientum studio pquirendæ ueritatis exarserit & studiosi eius se maluerint phōs q̄ sapientes appellari. Ca.primū
Quod ibi est quærenda sapientia: ubi gentibus est stultitiæ titulus. Et quare Pythagoras & Plato litterarum persecutores nō accesserunt ad iudæos. Ca.ii.
Quod sapientia & religio īseparabiliter cohærēt: & q̄ necesse ē eosdē nō diuersos eē secretarios sapiētiæ & numinis sacerdotes. & quare cōtra naturā sit colere plures deos. & quare necessitate naturæ oportet dūm eē unū unicuiq; sic & prem unū. Ca.iii.
Quod sapiētia spectat ad filios: religio ad seruos: & utriusq; fons deus unus solus & uerus: q ingratum abdicat filium: & fugitiuū punit seruū. Ca.iiii.
Quod oracula pphetarum sollicite inspicienda sunt: quos diuinitus eē locutos: rerum multo ante prædictarū cōuincit euētus. Et quo tpe pphetauerit Moyses. quot annis Iosue rexerit populum. quot præfuerint iudices: q̄diu regnauerint reges. quo tpe dominatus Cyrus. quod in phīs & sapiētiæ fundamentum. Ca.v.
Quod deus creator oīum cooīpotentem genuit filiū: & p eum creauit uniuersa: testes sunt Sybilla & Trismegistus: oracula cōlona pphetis & sapiētissimo salomōi. C.vi.
Quod nomē filii & angelis aut hominibus sit ignotum: licet nomen habeat quod non abutrisq; adoratur: & unde dicatur Iesus: & unde christus. Ca.vii.
Quod filius bis natus ē: æternaliter de patre: tpaliter de uirgine matre: sed natiuitate ī excogitabili & ineffabili. Et quare dicatur uerbū. & in quo ab aliis angelis differat. & quare illi nō dicantur uerbū uel uerba. & quare hominis spūs dissolubilis. & quid Dauid & Salomon pphetauerint de hoc uerbo. & q̄ Salomon præcesserit Troianū bellum. & qd Ioannes euangelista de eodem uerbo. Ca.viii.
Quod melius a græcis logos q̄ a latinis uerbum. & quid de deo senserint gentiles philosophi Zeno & Trismegistus. Ca.ix.
De secūda natiuitate filii: quā pphetæ multo ante prædixerūt: & qūo eductus sit Israel ab aegypto. & qbus īgratus bīficiis caput bouis in memoriā apis dei aegyptioꝝ figurauerit. & qs ordo publicarū fuerit potestatū usq; ad domini passionē. Ca.x.
Quæ fuerit causa incarnationis christi. Ca.xi.
De conceptu & partu uirginis prædicto a prophetis. de passione: resurrectione: ascensione & iudicio. Ca.xii.
Quod filius a patre ē secundū deitatē. & q̄ geminæ substātiæ eē cōuincit: tū ex opibus ppriis: tū ex oraculis pphetarum: tūēt Apollinis Milesii testimonio. Et quare nec ad Salomonē: nec ad aliū q̄ ad christū referri possūt uaticinia pphetarū. Ca.xiii.
De æterno christi sacerdotio: quod pphetæ sicut & cætera prædixerunt sic exprimētes

Iesum christū: ut oracula: nec ad filiū Naue: nec ad filiū Isod ech ualeāt retorqueri. Et de uiis quas docuit christus: q nunq̄ suū honorē quæsiuit: sed patris. Ca. xiiii.

De baptismo christi & miraculis quæ gessit in carne ante passionē: quæ nō modo aprophetis prænunciata sunt: sed ēt uaticinio Sibyllarū: sicut Cicero & Varro testantur: sed oracula ante christi aduentum non potuerunt intelligi. Ca. xv.

De passione christi quæ iudæis & scādalo & stultitiæ gētibus quō summā uirtutē contineat: & uerā & singularē sapientiā & ueritatē: sicut ꝓphetæ fuerūt prælocuti. Ca. xvi.

Quod calūniati sunt eum quasi legis destructorē. Et qd præfiguraverit circuncisio. Et quare in illa iussa sit fieri mēbro. & quare ꝓhibitū sit carne suilla uesci. Ca. xvii.

Quæ cā & qs fuerit ordo dominicæ passionis: & qbus sit prænūciata oraculis. C. xviii.

De miraculis quæ in passione domini contigerunt. De sepultura & resurrectione. Et a quibus testimoniis ꝓphetarum fides roboretur istorum. Ca. xix.

Quod ꝓfectus in galileā dominus post resurrectionē discipulis scripturarū reseravit arcana. & quare lex uetus dicat testamētū: nec potuerit itelligi aū mortē dīi. & q̄ nouū testamētū ueteris adipletio ē. Et qbus hoc ante prædictū sit testimoniis. Ca. xx.

De ascensione domini: diuisione discipulorum ad nascentis ecclesiæ fundamentū iaciēdum & roborandum. Et de miraculis eoꝝ. & quomodo Petrus & paulus Romā uenientes ꝓphetauerunt regem in breui uenturum: qui Hierosolimam destrueret & iudæos deleret: eodem modo quo postea contigit. Ca. xxi.

Quod argumentis reuincendi sunt q diuinis detrahūt sacramentis. & quibus argumētis utantur infideles: ut dominicæ incarnationis fidem euacuent. Ca. xxii.

Quod præceptoris morū uacillat auctoritas: si nō facit ipse qd̄ docet: sicut in phariseis patet: q cōtra sua præcepta uiuebāt: sed christus prīo fecit qd̄ postea docuit. C. xxiii.

Quod cælestem doctorem perfectum esse oporteat. Et quare perfectus esse non posslit sine corporis assumptione mortalis. Ca. xxiiii.

Quod christus licet mortalitatem nostrā sūpserit: nō tamē natus est ut alii hoies: sed ex carne uirginis. Et quare cū īmunis esset a culpa: sponte subierit pœnā. Ca. xxv.

De mysterio dominicæ crucis: & uirtute: & significatione eoꝝ quæ christus gessit aut pertulit. & quomodo præfiguratus sit in īmolatione agni legalis. Ca. xxvi.

De potentia signi crucis quantæ efficaciæ sit inuocatio nominis crucifixi. Et quantum a dæmoniis timeatur signum crucis. Ca. xxvii.

De uera & singulari religione: & unde dicat religio uel secūdū Ci. uel alios. Ca. xxviii.

De unitate pris & filii: ut liqueat qūo unius dei possunt eē cultores q duos colūt: alterū prem: alteꝝ filiū: prem q̄ īmortalem: filiū mortalē: de quo supius dictū est. Ca. xxix.

De hæresibus: quas nō modo ꝓphetæ: sed etiā christus & apostoli prædixerunt emersuras esse uitādas. Et q̄ illa sola ecclesia catholica est & uera: in qua est confessio & medicina peccatorum per pœnitentiam & fidei sacramenta. Ca. xxx.

Lāctantii Firmiani de iustitia libri quinti Rubricæ incipiunt.

Quod iniquum & impium est ante damnare uel personam: uel causam: q̄ demerito eius cognoscere. Et quare sapientia iungenda sit religioni. Et q̄ eloquentia seruiat sæculo: & plarūq̄ ut amplius eluceſcat ex industria impugnat ueritatem: quæ fere semper idoneis assertoribus indiget. Ca. primum

Quod ex defectu ductoꝝ data est temerariis hoibus audacia ipugnandi ueritatē ignotā: & hoc ꝓbat exemplo duoꝝ philosophoꝝ quos uiderat in Bithynia. Ca. ii:

Quod a discipulis christi uoluntas mentiendi abfuit: qui uitam exercebant contrariam